

Psikolojik Danışmanlar için Meslektaş Dayanışması

Aysel Esen ÇOBAN*

Özet – Bu çalışmanın amacı, insanlarla yüz yüze çalışan meslek elemanlarından olan psikolojik danışmanların, mesleklerinde ve özel yaşantılarında yaşadıkları sorunların yarattığı psikolojik ve fiziksel sorunlarla baş etmede ve kendilerini mesleki ve kişisel anlamda geliştirmede bir yol olarak kullanılan meslektaş dayanışmasını (Peer Supervision) incelemek ve tanıtmaktır. Meslektaş dayanışması en genel anlamıyla, meslektaşların birbirlerine ihtiyaç duydukları her alanda desteklerini vermelerini ve mesleki anlamda bilgi, teknik ve beceri paylaşımını içermektedir. Yapılan çalışmalarda meslektaş dayanışması psikolojik danışmanların stres, tükenmişlik gibi psikolojik sorunlarıyla baş etmelerinde etkili bir yol olarak önerilmektedir. Ayrıca mesleki bilginin geliştirilmesi ve mesleki becerinin artırılmasında da kullanılmaktadır. Bu bağlamda hem etkili hem de ekonomik olduğu düşünülen meslektaş dayanışması, okullarda görev yapan psikolojik danışmanların psikolojik sorunları ile baş etmelerinde ve mesleki gelişimlerini sağlamak için bilgi, beceri ve teknik paylaşımları açısından etkili olacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler – Psikolojik danışman, dayanışma, meslektaş dayanışması.

Abstract – *Peer Supervision for School Counselors* – The purpose of this study is to examine peer supervision for school counselors who have face to face relationship with other people. Moreover, peer supervision is used as a way to cope with result of psychological and physical problems and also used for professional and personal development of school counselors. Briefly, peer supervision is defined as a process through which counselors assist each other to become more effective and skillful helpers by using their relationship and professional skills with each other. In the literature, peer supervision is suggested as a coping strategy for counselors to handle some psychological problems like burnout and stress. Further, it is used to develop professional knowledge and skills of school counselors. For this reason, peer supervision, which is effective and useful for school counselors to handle problems and to develop themselves professionally and personally, can be one of the alternative approaches for cost and time savings.

Key words – School counselor, supervision, peer supervision.

Giriş

İnsanlarla yüz yüze çalışan meslek elemanlarının, tükenmişlik ve stres belirtileri ile karşı karşıya geldiği çeşitli araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır (Schutte, Toppinen, Kalimo ve Schaufeli, 2000). Bu durum psikolojik yardım hizmeti sunan psikolojik danışmanlar için de geçerlidir (Pines ve Aronson, 1988; Kesler, 1990). Üniversiteden mezun olduktan sonra rehber öğretmen olarak göreve başlayan psikolojik danışmanların çoğunluğu okullarda çalışmakta ve çok farklı öğrenci sorunları ile karşılaşmaktadırlar. Bu karşılaşmaları sorunları çözmeye bazen sahip oldukları bilgi ve beceriler yetersiz kalmakta, bazen de kendileri duygusal anlamda

* Aysel Esen Çoban, Yrd. Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı.

etkilenmekte ve psikolojik yardıma ihtiyaç duyabilmektedirler. Psikolojik danışmanların karşılaştıkları vakalar içinde cinsel taciz, aile içi şiddet, uyuşturucu kullanımı ve çeteleşme gibi sorunlarla baş etmede aileden ve çevreden gerekli desteği almada sorun yaşamaları ve çocuğun bulunduğu ortamın bu sorunların kaynağı olması psikolojik danışmanı bazen çaresiz bırakabilmektedir. Müdür, aile ve öğretmenlerin desteğinden yoksun çalışan psikolojik danışman, stres ve uzun vadede tükenmişlik yaşamaktadır (Özer, 1998). Diğer taraftan psikolojik danışmanların gerçek rolleri ile beklenen roller arasındaki çatışma onları tükenmişliğe itmektir (Helms, Ibrahim, 1985). Einsiedel ve Tully 'e (1982) göre, yaşanan bu stres ve tükenmişlik duygularının insanlar üzerinde çok çeşitli etkileri vardır. Tükenmişlik yaşayan bu kişiler bir yandan iş ile ilgili doyumsuzluk, başarısızlık duygusu, performansta azalma ve işten ayrılma isteği gibi psikolojik sorunlar yaşarken, diğer yandan şiddetli baş, bel ağrıları ve mide ağrıları, kilo kaybı gibi çeşitli fiziksel sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadırlar.

Psikolojik danışmanların mesleklerinde karşılaştıkları mesleki sorunları çözme ve problemlerin yarattığı sorunları azaltma bağlamında mesleki ve kişisel yardım ya da destek alma gereksinimleri olduğu fakat bu ihtiyaçlarının karşılanmadığı çeşitli çalışmalarda da vurgulanmaktadır (Schechtman ve Wirzberger, 1999; Border ve Usher, 1992; Özer, 1998). Psikolojik danışmanların çeşitli mesleki ve kişisel ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla, yurt dışındaki bazı çalışmalarda, klinik dayanışma, ikili ya da çoklu gruplar halinde destek grupları ve meslektaş dayanışması gibi bazı programlar geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Uygulanan bu programların psikolojik danışmanların yaşadıkları sorunlarla daha etkili baş etmelerine, mesleki ve kişisel gelişimlerine yardımcı olduğu çeşitli çalışmalarda vurgulanmaktadır (Crutchfield ve Borders, 1997; Benschoff ve Paisley, 1996).

Bu çalışmada ülkemizde henüz yaygın olmayan meslektaş dayanışması, kuramsal çerçevede ele alınmış ve meslektaş dayanışmasının, psikolojik danışmanların mesleki ve kişisel gelişimlerine yardımcı olabileceği ve mesleklerinde yaşadıkları problemlerin doğurduğu sorunlarla etkili bir biçimde baş etmelerini sağlayacağı düşünülmüştür. Bu çalışmada psikolojik danışmanlar için meslektaş dayanışması, literatür taraması yolu ile elde edilen bilgiler ışığında açıklanmaya çalışılmıştır.

Meslektaş Dayanışması

Meslektaş dayanışması, yabancı literatürde *peer supervision* olarak ifade edilmekte ve Türkçe terim olarak akran süpervizyonuna karşılık gelmektedir. Çoban (2004) psikolojik danışmanların tükenmişlikleri ile ilgili yaptığı çalışmada *peer supervision* yerine meslektaş dayanışması ifadesini kullanmıştır.

Meslektaş dayanışması, meslektaşların birbirlerine olan desteği ve mesleki anlamda bilgi, teknik ve beceri paylaşımı olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'deki çalışmalarda "süpervizyon" çoğunlukla müfettişler tarafından yapılan denetleme kelimesine karşılık olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada "süpervizyon" psikolojik danışmanların

yardımlaşması/dayanışması olarak tanımlanmıştır. Diğer bir deyişle psikolojik danışmanların süpervizyon alması demek onların mesleki anlamda yardımlaşması, dayanışması ve birbirlerini konsulte etmeleri anlamına gelmektedir. Psikolojik danışmanlar, meslekleri gereği başkalarına yardım edebilme bilgi ve becerisine sahip olan kişiler olmalarından dolayı, bu bilgi ve becerilerini kullanarak birbirleriyle dayanışma ve yardımlaşma içinde bulunabileceklerdir. Bu bağlamda, psikolojik danışmanların dayanışmasının, onların mesleki ve kişisel gelişimlerine ayrıca yaşadıkları sorunlarla baş etmelerine büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Carroll (2001)'a göre dayanışma, üniversitede psikolojik danışma ve rehberlik alanında okuyan öğrencilerin eğitimleri sırasında aldıkları ders ya da uzman psikolojik danışmanların diğer psikolojik danışmanlara verdikleri yardım ve destektir. Bu uzman psikologların verdiği yardım çoğunlukla örnek olayların paylaşımı ile olur. Okullarda çalışan psikolojik danışmanlar belli zamanlarda bir araya gelirler ve belirlenen amaçlar doğrultusunda birbirlerine yardım becerilerini kullanarak destek sağlarlar. Dayanışma karmaşık bir süreci içerir. Çeşitli stil, model ve biçimleri vardır. Verilecek yardımın hedef, amaç ve içeriğine göre programın teorik yapısı ve kuramsal çerçevesi değişebilmektedir. Yardım verecek uzman psikolojik danışman, hedef ve amaç doğrultusunda otoriter, duygu odaklı, ya da eğitici stiller kullanabildiği gibi, model olarak da davranışçı yaklaşımı, insancıl yaklaşımı, bilişsel yaklaşım gibi bütün psikolojik danışma yaklaşım modellerini seçebilmektedir. Myrick ve Sabella'ya (1995) göre ise, dayanışmanın çeşitli biçimleri vardır. Bunlar üniversite dayanışması, bölgesel dayanışma ve meslektaş dayanışması şeklinde gerçekleştirilir.

Üniversite dayanışması, psikolojik danışmanların üniversite öğrenimleri sırasında aldıkları süpervizyon eğitimini ya da hizmet içi eğitim olarak meslekte çalışırken aldıkları çeşitli eğitimsel faaliyetleri kapsamaktadır.

Bölgesel dayanışma da ise, okullar bölgelere ayrılır ve o bölgede bulunan okullar için koordinatör psikolojik danışman belirlenir. Bu deneyimli psikolojik danışman, o bölgede bulunan psikolojik danışmanların ihtiyaçlarına göre belirlenen sorunlar için programlar hazırlar ve belli zamanlarda bir araya gelerek psikolojik danışmanların yaşadıkları sorunları dinlemeye, onlara yol göstermeye ve destek olmaya çalışır. Bir psikolojik danışman karşılaştığı bir vakada zorlanıyorsa koordinatör psikolojik danışman ile iletişime geçer ve ondan yardım alır. Yine o bölgede bulunan psikolojik danışmanlar aşırı tükenmişlik, stres, depresyon gibi belirtiler yaşıyorsa koordinatör psikolojik danışman gruplar oluşturarak meslektaşların birbirleri ile paylaşımlarını, yardım ve destek almalarını sağlar (Myrick ve Sabella, 1995).

Meslektaş dayanışması ise meslektaş olarak psikolojik danışmanların birbirleri ile yardımlaşma ve dayanışmasını içermektedir. Resmi ve hiyerarşik bir yapısı yoktur. Meslektaş dayanışması bir grup psikolojik danışmanın bir araya gelmesi ile oluşur. Grup üyelerinin sayısı, grubun stil, model ve kuramsal yapısı, oluşacak grubun hedef ve amacına göre değişebilmektedir. Bir araya gelen psikolojik danışmanlar duygu ve düşüncelerini, yaşadıkları problemleri ve çözüm önerilerini paylaşırlar. Aynı zamanda

mesleki gelişimleri açısından yararlı bilgi, teknik ve beceriler de grup tarafından paylaşılan konular arasındadır. Kendilerinin belirlediği zaman ve yerde toplanırlar. Eşit konumda oldukları ve herhangi resmi bir görüşme ve değerlendirme içermediği için birbirleriyle daha sıcak ve yakın ilişkiler kurabildikleri ve birbirlerini daha iyi anlayabildikleri görülmüştür (Borders, 1991).

Wagner ve Smith (1979) meslektaş dayanışmasını şöyle tanımlamıştır: Meslektaş dayanışması bir süreçtir. Psikolojik danışmanlar mesleklerinde daha etkili ve başarılı danışman olmak için eğitimleri boyunca aldıkları profesyonel bilgilerini ve becerilerini kullanarak birbirlerine ihtiyaç duydukları her alanda yardım ederler. Bu tanımda ifade edildiği gibi meslektaş dayanışması, psikolojik danışmanların kendilerini geliştirmek, diğer psikolojik danışmanların bilgi ve tekniğinden yararlanmak, ihtiyaç duydukları her alanda karşılaştıkları problemleri çözmek için birbirlerine destek vermeyi, dayanışmayı ve baş etme stratejilerini paylaşmayı içermektedir.

Daha önce de vurgulandığı gibi psikolojik danışmanlar meslekleri gereği çeşitli problemlerle karşı karşıya gelmekte ve okullarda önleyici, geliştirici ve koruyucu amaçlı bir program uygulamak yerine sürekli problem odaklı çalışmalarını onların işlerini etkili yapmalarına engel olmakta, yoğun ve yorucu çalışmalarına sebep olmaktadır. Diğer taraftan okullarda son zamanlarda yaşanan sorunların çeşitliliği ve sürekli artış göstermesi, bir psikolojik danışmana düşen öğrenci sayısının fazla olması, yönetici ve öğretmenlerin olumsuz tutum ve bakış açıları gibi sorunlar, psikolojik danışmanda tükenmişlik, çaresizlik, depresyon, işten soğuma, iş doyumsuzluğu, kronik baş ve bel ağrısı gibi belirtilere yol açmaktadır. Meslektaş dayanışması psikolojik danışmanların bu ve bunlara benzer problemlerinin doğurduğu psikolojik ve fiziksel etkilerin azaltılmasında da bir yol olarak kullanılabilir (Bernard ve Goodyear, 1992; Matthes, 1992; Sutton, 1988).

Ülkemizde psikolojik danışmanlar mesleki yardım bağlamında gerekli desteği alamamakta, sadece gerekli müfredatın uygulanıp uygulanmadığı, okul yönetimi tarafından konan kurallara uyulup uyulmadığı gibi yönetsel işlemleri içeren denetleme ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bununla birlikte psikolojik danışma ve rehberlik alanının henüz yeterli önem ve desteği görememesi, okullarda psikolojik danışmanların görev ve sorumluluklarının net bir şekilde yönetmeliklerle belirlenmemesi ve bunların rol karmaşasına sebep olması gibi sorunlar, psikolojik danışmanlar için ciddi kaygı verici, stres ve tükenmişlik yaratıcı sonuçlara sebep olmaktadır. Bu bağlamda meslektaş dayanışmasının sağlanması psikolojik danışmanların kişisel ve mesleki gelişimleri ve problemlerle baş etmeleri için kullanıldığında yararlı bir yol olarak görülmektedir. Yapılan çeşitli çalışmalarda meslektaş dayanışmasının etkililiği vurgulandığı halde, bir çok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de meslektaş dayanışması etkili ve yaygın bir şekilde kullanılamamaktadır. Oysa, psikolojik danışmanların yaşadıkları sorunlara bakıldığında meslektaş dayanışması ekonomik ve pratik olması bakımından iyi bir yol olarak görülmektedir. Yurt dışında yapılan çeşitli çalışmalarda meslektaş dayanışması psikolojik

danışmanların karşılaştığı sorunlara çözüm yollarından biri olarak gösterilirken, aynı zamanda mesleki ve kişisel gelişim içinde bir yol olarak belirtilmektedir. Meslektaş dayanışması, incelenen çeşitli çalışmalarda hem etkili hem de daha ekonomik bir dayanışma formu olarak karşımıza çıkmaktadır (Borders, 1991; Benschhoff, 1992; Crutchfield ve Borders, 1997).

Bu çalışmalara paralel olarak ülkemizde de ön-test son-test kontrol grup deseni kullanılarak yapılan deneysel bir çalışmada, Meslektaş Dayanışma Programının psikolojik danışmanların tükenmişlikleri üzerine etkisi incelenmiş ve 5 haftalık Meslektaş Dayanışma Programı sonucunda elde edilen veriler Kovaryans analizi ile değerlendirilmiş ve psikolojik danışmanların tükenmişlik düzeylerinin manidar bir düzeyde azaldığı bulunmuştur (Çoban, 2004). Amerika’da yapılan çeşitli çalışmalarda da meslektaş dayanışmasının psikolojik danışmanların profesyonel gelişimlerini sağlamada, bilgi ve danışma tekniklerinin paylaşımında (Crutchfield ve Borders, 1997), etik problemlerin çözümünde (Fallon ve Lambert, 1998), sosyal yardım desteği almada (Haddad, 1998) yararlı ve etkili olduğu bulunmuştur. Bundan dolayı, psikolojik danışmanların problemleri ile baş etmeleri ya da mesleki ve kişisel anlamda gelişimlerini sağlamak için hazırlanacak olan meslektaş dayanışma programları, ülkemizde kullanılmaya başlandığında psikolojik danışmanların alana daha iyi hizmet vermesi sağlanacaktır. Böylece okullarımızdaki rehberlik ve psikolojik danışma servisleri ve psikolojik danışmanlara karşı geliştirilen olumsuz tutumlar değişecek ve psikolojik danışmanların daha istekli ve verimli çalışması sağlanacaktır.

Benschhoff ve Paisley (1996) meslektaş dayanışmasının yararlarını şöyle sıralamıştır.

- 1- Meslektaşların birbirine bağlılığını artırır.
- 2- Psikolojik danışmanların kendilerini profesyonel anlamda geliştirmeleri için sorumluluklarını artırır.
- 3- Psikolojik danışmanların kendilerine olan güvenlerini artırır.
- 4- Mesleki anlamda birbirlerine yardım etme becerilerini artırır.
- 5- Meslektaşlarını model olarak kullanma olanağı sağlar.
- 6- Resmi değerlendirme yoktur.

Carroll (2001)’a göre meslektaş dayanışmasının yararları şöyledir. Hiyerarşik olmayan ve herkesin eşit güce sahip olduğu demokratik bir ortam vardır. Grup üyelerinin birbirlerine olan desteği ve yardımı grup üyelerinin birbirleri ile bütünleşmesine yardım eder. Son zamanlarda psikolojik danışman olarak çalışanların meslektaş dayanışması programlarını tükenmişlik, stres, yalnızlık gibi problemlerle baş etmede tercih ettikleri ve etkili bir yol olarak gördükleri vurgulanmaktadır (Bernard ve Goodyear, 1992; Matthes, 1992; Sutton, 1988). Meslektaş dayanışması programlarının psikolojik danışmanlar için kullanılmasının diğer yararı da psikolojik danışmada olan gizlilik konusudur. Psikolojik danışmana gelen danışanların yaşadığı sorunlar danışan ile danışman arasında gizli kalmak zorundadır. Bu yüzden psikolojik danışman danışana yardım etmede zorlanıyor ve bu konuda yardım almaya ihtiyaç duyuyorsa, en

iyi yardımı yine meslektaşı verecektir. Çünkü onu anlayan, süreci bilen kişiler olarak meslektaşların sır saklamaya ve birbirlerine geri bildirim verme yeterlilikleri vardır. Bundan dolayıdır ki, meslektaş dayanışması bu anlamda da tercih sebebi olması düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Meslektaş dayanışması programları çeşitli amaç ve hedefler doğrultusunda geliştirilerek uygulanmaktadır (Benshoff ve Paisley, 1996; Fallon ve Lambert, 1998; Borders, 1991). Geliştirilen bu programların bazıları psikolojik danışmanların mesleki gelişimlerini sağlamak üzere hazırlanırken bazıları onların işi gereği yaşadıkları stres ve tükenmişlik duygularının sonucu ortaya çıkan doyumsuzluk, başarısızlık ve değersizlik gibi duygularını azaltmak içinde geliştirilerek kullanılmaktadır. Yurt dışında yapılan çalışmalarda, geliştirilen meslektaş dayanışma programlarının psikolojik danışmanların mesleki ve kişisel anlamda gelişmeleri ve yaşadıkları çeşitli sorunlarla baş etmelerinde etkili olduğu bulunmuştur. Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlara bakıldığında, psikolojik danışmanların bu tür programlardan yarar sağladığı, kendisini kişisel ve mesleki anlamda geliştirdiği ve tekrar katılmak istediği vurgulanmaktadır (Benshoff ve Paisley, 1996; Crutchfield ve Borders, 1997). Diğer taraftan Bernard ve Goodyear (1992) meslektaş dayanışma programlarının tükenmişlik, işten soğuma ve yıpranmışlık duygularıyla baş etmede etkili olarak kullanılabileceğini vurgulamaktadır.

Meslektaş dayanışmasını uygulayan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de meslektaş dayanışması programlarının ihtiyaç yönünde geliştirilip uygulanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ülkemizin coğrafi bölgeleri, ekonomik ve sosyal gelişimi açısından düşünüldüğünde, psikolojik danışmanların her zaman yardım almada yeterli imkan ve olanakları bulamadıkları gözlenmektedir. Üniversitesi olmayan bir çok il ve ilçelerde okul psikolojik danışmanları, uzman psikolojik danışmanlarla çalışma fırsatı bulamamakta ve kendilerini geliştirmek için üniversiteden özel öğrenci olarak ders alma ya da yüksek lisans yaparak kendilerini mesleki ve kişisel anlamda geliştirme fırsatı yakalayamamaktadırlar. Psikolojik danışmanların mesleki gelişimlerini sağlamak üzere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan hizmet içi eğitim programları bulunmaktadır. Fakat bu programların psikolojik danışmanların mesleki gelişimlerini ne kadar sağladığı ve etkili olup olmadığı ile ilgili çalışmalara rastlanamamıştır. Bu bağlamda yapılacak çalışmalar önem arz etmektedir. Diğer taraftan yapılan hizmet içi eğitim programlarının yalnızca mesleki gelişimi hedeflediği düşünüldüğünde psikolojik danışmanların meslekleri gereği yaşadıkları stres ve tükenmişlik gibi duyguları ile baş etmeleri için yardıma ihtiyaç duymaları ve onlara bu yardımın meslektaş dayanışma programları ile sağlanması hem ekonomik hem de zamandan kazanmak açısından çok yararlı olacağı düşünülmektedir. Psikolojik danışmanların birbirlerine verecekleri her konudaki yardım, kişisel ve mesleki gelişimlerini sağlamada, onların bilgi ve

tekniklerini paylaşmada, problemlerle baş etmede yararlı ve etkili olacağı düşünülmektedir. Özer (1998) yapmış olduğu çalışma da psikolojik danışmanların öğretmen ve müdürlerden yeterince destek bulamadıklarını, görev tanımlarının yeterince açık olmamasından kaynaklanan role karmaşası ve görevleri dışında işlere zorlanmalarının tükenmişlik duygularına sebep olduğunu bulmuştur. Yine Hamamcı, Murat ve Çoban (2004) yaptıkları çalışma da psikolojik danışmanların müdür ve öğretmenlerden yeterince destek bulamadıklarını ve gerekli araç ve gerecin karşılanmadığını bulmuşlardır. Bu çalışmalar değerlendirildiğinde psikolojik danışmanların desteğe ve dayanışmaya ihtiyaçları olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu açıdan da düşünüldüğünde meslektaş dayanışması psikolojik danışmanların iş doyumları, mesleki ve kişisel başarıları için yararlı olacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, meslektaş dayanışması programlarının hazırlanıp uygulanması için, Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversitelerin rehberlik ve psikolojik danışma bölümlerindeki öğretim elemanlarının işbirliği sağlanmalıdır. Böylece hazırlanacak ve uygulanacak olan meslektaş dayanışma programları, psikolojik danışmanların yaşadıkları sorunlarla baş etmede, kendilerini mesleki anlamda geliştirmeye devam etmede, yeni gelişmeleri takip etmede ve rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin daha iyi çalışmasında etkili ve yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Benshoff, J.M. (1992). Peer consultation for professional counselors. Ann Arbor MI: ERIC Clearinghouse on Counseling and Personnel Services. (ERIC Document Reproduction Service No. ED347476).
- Benshoff, J.M. ve Paisley, P.O. (1996). The structured peer consultation model for school counselors. *Journal of Counseling and Development*, 74(3), 314-318.
- Bernard, J.M. ve Goodyear, R.K. (1992). *Fundamentals of clinical supervision*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Borders, L.D. (1991). A systematic approach to peer group supervision. *Journal of Counseling and Development*, 69, 248-252.
- Borders, L.D. ve Usher, C.H. (1992). Post-degree supervision. Existing and preferred practices. *Journal of Counseling & Development*, 70, 594-599.
- Carroll, M. (2001). *Counseling supervision: Theory, skills and practice*. Great Britain: Biddles.
- Crutchfield, L.B. ve Borders, L.D. (1997). Impact of two clinical peer supervision models on practicing school counselors. *Journal of Counseling and Development*, 75(3), 219-230.
- Çoban, E.A. (2004). *The effect of structured peer consultation program on different dimensions of school counselor burnout*. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Einsiedel, A. ve Tully, H. (1982). Methodological considerations in studying the burnout phenomena. In Jones, J.W. (Ed.), *The burnout syndrome: Current research, theory, interventions* (ss.89-105). Park Ridge, IL: London House Press.
- Fallon, M.V. ve Lambert, L.C. (1998). Revised structured peer consultation model for school counselors. 1997-1998 ASCA Research Grant project.

- Haddad, A. (1998). Sources of social support among school counselors in Jordan and its relationship to burnout. *International Journal for Advancement of Counseling*, 20, 113-121.
- Hamamcı, Z., Murat, M. ve Çoban, A.E. (2004). Gaziantep'teki okullarda çalışan psikolojik danışmanların mesleki sorunlarının incelenmesi. 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Helms, B.J. ve Ibrahim, F.A. (1985). A comparison of counselor and parent perceptions of the role and function of the secondary school counselor. *The School Counselor*, 33, 266-274.
- Kesler, K.D. (1990). Burnout: A multimodel approach to assessment and resolution. *Elementary School Guidance and Counseling*, 24(4), 303-311.
- Matthes, W.A. (1992). Induction of counselors into the profession. *The School Counselor*, 39, 245-250.
- Myrick, R.D. ve Sabella, R.A. (1995). Cyberspace: New place for counselor supervision. *Elementary School Guidance and Counseling*, 30(1), 35-44.
- Özer, R. (1998). *Rehber öğretmenlerde tükenmişlik düzeyi, nedenleri ve çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Pines, A. ve Aronson, E. (1988). *Career burnout : Causes and cures*. New York: Free Press.
- Schutte, N., Toppinen, S., Kalimo, R. ve Schaufeli, W. (2000). The factorial validity of the Maslach Burnout Inventory-General Survey (MBI-GS) across occupational groups and nations. *Journal of Occupational & Organizational Psychology*, 73(1), 53-66.
- Shectman, Z. ve Wirzberger, A. (1999). Needs and preferred style of supervision among Israeli school counselors at different stages of professional development. *Journal of Counseling and Development*, 77(4), 456-464.
- Sutton, J.M. (1988). Work environment perspectives of school guidance counselors in isolated settings. *Research in Rural Education*, 5, 17-21.
- Wagner, C.A. ve Smith, J.P. (1979). Peer supervision: Toward more effective training. *Counselor Education and Supervision*, 18, 288-293.